

ادله حرمت انتفاع از میته

یک) آیه شریفه «حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ»^۱ [حرام شد بر شما مردار و خون

و گوشت خوک و هر حیوانی که به هنگام کشتنش نام دیگری جز الله را بر او بگویند.]

مفتاح الکرامه می نویسد:

«و قد استدللّ علی تحریم الانتفاع بالمیته الطبرسی و البیضاوی و الراوندی فی أحد وجهیه و المرتضی فی ظاهر

«الانتصار» و المصنّف فی «التذکره و نهایة الاحکام و المنتهی و المختلف» و ولده فی «شرح الإرشاد» و غیرهم

بقوله تعالی حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ قالوا: لآنه یستلزم إضافة التحريم إلی جمیع المنافع المتعلقة بها، لأنّ التحريم لا

یتعلّق بالأعیان حقیقة فتعیّن المجاز، و أقرب المجازات تحريم جمیع وجوه الاستمتاع و الانتفاعات. و حکاه فی

«کنز العرفان» عن قوم، و احتمله المولی الأردبیلی فی «آیات أحكامه» و قد یرشد إلی ذلك تخصیص اللحم

بالذکر فی الخنزیر دون المیته، و قد تجعل الشهرة قرینة علی ذلك»^۲

درباره دلالت این آیه سابقاً هم گفتیم که با توجه به قرائن متعدده، مضمون آیه، درباره حرمت اکل است. این

قرائن عبارتند از^۳:

۱) در سوره بقره همین مضمون درباره اکل به کار رفته است:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَ اشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ (۱۷۲) إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ

وَ الدَّمَّ وَ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَ مَا أُهْلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَ لَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنْ أَلَّ اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۱۷۳)»

۴

[ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از آن چیزهای پاکیزه‌ای که روزی شما کرده‌ایم، بخورید و اگر خدا را می‌پرستید،

سیاسش را به جای آورید. (۱۷۲) جز این نیست که مردار را و خون را و گوشت خوک را و آنچه را که به هنگام

ذبح نام غیر خدا بر آن بخوانند، بر شما حرام کرد. اما کسی که ناچار شود هر گاه که بی میلی جوید و از حد

نگذراند، گناهی مرتکب نشده است، که خدا آمرزنده و بخشاینده است. (۱۷۳)]

۲) همین مطلب در آیات ۱۱۴ و ۱۱۵ سوره نحل نیز مورد اشاره است.

«فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلالًا طَيِّبًا وَ اشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ (۱۱۴) إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَ الدَّمَّ

۱. مائده، ۵

۲. مفتاح الکرامة فی شرح قواعد العلامة (ط - الحدیثة): ج ۱۲، ص: ۵۹

۳. ن.ک: دراسات، ج ۱ ص ۳۱۵

۴. بقره، ۱۷۲-۱۷۳

وَلَحْمِ الْخَنزِيرِ وَمَا أَهْلَ لَغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۱۱۵)»^۱

[از این چیزهای حلال و پاکیزه که خدا به شما روزی داده است بخورید و اگر خدا را می‌پرستید شکر نعمتش را به جای آورید. (۱۱۴) خدا حرام کرده است بر شما مردار و خون و گوشت خوک و هر چه را جز به نام خدا ذبح کرده باشند. اما کسی که ناچار شود هر گاه بی‌میلی جوید و از حد نگذراند، خدا آمرزنده و مهربان است. (۱۱۵)]

(۳) آیه شریفه ۱۴۵ سوره انعام:

«قُلْ لَّا أُجِدُّ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مَحْرَمًا عَلَىٰ طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خَنزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهْلَ لَغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۱۴۵)»^۲

[بگو: در میان آنچه بر من وحی شده است چیزی را که خوردن آن حرام باشد نمی‌یابم، جز مردار یا خون ریخته یا گوشت خوک که پلید است یا حیوانی که در کشتنش مرتکب نافرمانی شوند و جز با گفتن نام الله ذبحش کنند. اگر کسی ناچار به خوردن گردد هر گاه بی‌میلی جوید و از حد نگذراند بداند که خدا آمرزنده و مهربان است.]

(۴) در آیه ۳ سوره مائده، پس از نقل مطلب، بحث را به اکل منتهی می‌کند. آیات ۳، ۴، ۵ سوره مائده که

مربوط به اکل است:

«حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخَنزِيرِ وَمَا أَهْلَ لَغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْحَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ إِلَّا مَا ذُكِّيتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النَّصَبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْثَامِ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ يَمْسُ الدِّينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنْ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرِ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۳) يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلَّبِينَ تَعْلَمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ (۴) الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجْرَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرِ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ (۵)»^۳

[حرام شد بر شما مردار و خون و گوشت خوک و هر حیوانی که به هنگام کشتنش نام دیگری جز الله را بر او بگویند، و آنچه خفه شده باشد یا به سنگ زده باشند یا از بالا درافتاده باشد یا به شاخ حیوانی دیگر بمیرد یا درندگان از آن خورده باشند، مگر آنکه ذبحش کنید. و نیز هر چه بر آستان بتان ذبح شود و آنچه به وسیله تیرهای

۱. نحل، ۱۱۴ - ۱۱۵

۲. انعام، ۱۴۵

۳. مائده، ۳ الی ۵

قمار قسمت کنید که این کار خود نافرمانی است. امروز کافران از بازگشت شما از دین خویش نومید شده‌اند. از آنان مترسید از من بترسید. امروز دین شما را به کمال رسانیدم و نعمت خود بر شما تمام کردم و اسلام را دین شما برگزیدم. پس هر که در گرسنگی بی‌چاره ماند بی آنکه قصد گناه داشته باشد، بداند که خدا آمرزنده و مهربان است. (۳) از تو می‌پرسند که چه چیزهایی بر آنها حلال شده است. بگو: چیزهای پاکیزه بر شما حلال شده و نیز خوردن صید آن حیوان که به آن صیدکردن آموخته‌اید، چون پرندگان شکاری و سگان شکاری، هر گاه آنها را بدان سان که خدایتان آموخته است تعلیم داده باشید. از آن صید که برایتان می‌گیرند و نگه می‌دارند بخورید و نام خدا را بر آن بخوانید و از خدا بترسید که او سریع الحساب است. (۴) امروز چیزهای پاکیزه بر شما حلال شده است. طعام اهل کتاب بر شما حلال است و طعام شما نیز بر آنها حلال است. و نیز زنان پارسای مؤمنه و زنان پارسای اهل کتاب، هر گاه مهرشان را بپردازید، به طور زناشویی نه زناکاری و دوست‌گیری، بر شما حلالند. و هر کس که به اسلام کافر شود عملش ناچیز شود و در آخرت از زیانکاران خواهد بود. (۵)

(۵) در آیه شریفه ۳ سوره مائده، قید مخصصه به معنای گرسنگی آمده است. «فَمَنْ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرِ مُتَجَانِفٍ لِإِيْتِمَانِ الْإِلَهِ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۳)»^۱ که روشن است مراد از حرمت، حرمت اکل است.

(۶) روایت مفضل بن عمر:

«قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع أَخْبِرْنِي جُعِلْتُ فِدَاكَ لِمَ حَرَّمَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى الْخَمْرَ وَالْمَيْتَةَ وَالِدَّمَ وَلَحْمَ الْخَنزِيرِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى لَمْ يُحَرِّمْ ذَلِكَ عَلَى عِبَادِهِ وَ أَحَلَّ لَهُمْ سِوَاهُ رَغَبَةٍ مِنْهُ فِيمَا حَرَّمَ عَلَيْهِمْ وَ لَا زُهْدًا فِيمَا أَحَلَّ لَهُمْ وَ لَكِنَّهُ خَلَقَ الْخَلْقَ وَ عَلِمَ عَزَّ وَ جَلَّ مَا تَقَوْمُ بِهِ أَبْدَانَهُمْ وَ مَا يُصْلِحُهُمْ فَأَحَلَّهُ لَهُمْ وَ أَبَاحَهُ تَفَضُّلاً مِنْهُ عَلَيْهِمْ بِهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لِمَصْلَحَتِهِمْ وَ عَلِمَ مَا يَضُرُّهُمْ فَنَهَاهُمْ عَنْهُ وَ حَرَّمَ عَلَيْهِمْ ثُمَّ أَبَاحَهُ لِلْمُضْطَّرِّ وَ أَحَلَّهُ لَهُ فِي الْوَقْتِ الَّذِي لَا يَقُومُ بَدَنُهُ إِلَّا بِهِ فَأَمَرَهُ أَنْ يَنَالَ مِنْهُ بِقَدْرِ الْبُلْغَةِ لَا غَيْرَ ذَلِكَ ثُمَّ قَالَ أَمَّا الْمَيْتَةُ فَإِنَّهُ لَا يُدْمِنُهَا أَحَدٌ إِلَّا ضَعْفَ بَدَنُهُ وَ نَحَلَ جِسْمَهُ وَ ذَهَبَتْ قُوَّتُهُ وَ انْقَطَعَ نَسْلُهُ وَ لَا يَمُوتُ أَكِلُ الْمَيْتَةِ إِلَّا فَجَاءَهُ.»^۲

این آیات - که در مقام بیان مأكولات حرام هستند - بقیه مأكولات حرام از قبیل سگ و دیگر درندگان را ذکر نکرده است؟

قلت: با توجه به اینکه آیه شریفه، در صدد بیان تحریم «مأكولات متعارفه» است، لذا سگ و درندگان را ذکر نکرده است چراکه آنها «مأكولات متعارف» نبوده‌اند. پس آیات درباره تحریم مأكولات متعارفه در آن روزگار و در آن جامعه بوده‌اند.

۱. مائده، ۳

۲. الکافی (ط - الإسلامية)؛ ج ۶، ص: ۲۴۲

دو) روایات:

روایاتی که انتفاع از میتة را جایز ندانسته اند، چند دسته مختلف هستند البته می توان آنها را در نهایت به دسته های کمتری تقسیم کرد:

✓ الف) دسته اول: روایات ناهیه از میتة به طور مطلق

۱. «مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي الْمُغِيرَةِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عِ الْمَيْتَةَ يُنْتَفَعُ مِنْهَا بِشَيْءٍ فَقَالَ لَا - قُلْتُ بَلَّغْنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَ مَرَّ بِشَاةٍ مَيْتَةٍ - فَقَالَ مَا كَانَ عَلَى أَهْلِ هَذِهِ الشَّاةِ - إِذَا لَمْ يَنْتَفِعُوا بِلَحْمِهَا أَنْ يَنْتَفِعُوا بِإِهَابِهَا فَقَالَ - تِلْكَ شَاةٌ كَانَتْ لِسُودَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَ - وَكَانَتْ شَاةً مَهْزُولَةً لَا يُنْتَفَعُ بِلَحْمِهَا - فَتَرَكُوهَا حَتَّى مَاتَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَ - مَا كَانَ عَلَى أَهْلِهَا إِذَا لَمْ يَنْتَفِعُوا بِلَحْمِهَا - أَنْ يَنْتَفِعُوا بِإِهَابِهَا أَيْ تُذَكِّي.»^۱

ترجمه:

[از حضرت سؤال کردم، آیا از چیزی از میتة می توان انتفاع برد؟ حضرت فرمودند: نه. گفتم به ما چنین رسیده است که رسول الله بر گوسفند مرده می گذشتند، فرمودند: صاحبان این گوسفند، وقتی از گوشت آن نفع نمی برند، چرا از پوست آن نفع نمی برند. (إهاب: پوست قبل از دباغی) حضرت صادق علیه السلام فرمودند: آن گوسفند متعلق به سوده دختر زعمه همسر رسول الله بود و آن گوسفند لاغر بود و از گوشت آن نفع برده نمی شد، سوده آن را رها کرد تا آنکه مرد. پس رسول فرمود، اگر از گوشت آن نمی توانند نفع ببرند، چرا از پوست آن نفع نبرده اند یعنی چرا تذکیه اش نکرده اند.]

***

دلالت روایت روشن است چراکه:

«و دلالتها واضحة. سيما إذا كان قوله «منها» متعلقاً بالفعل، و يكون المراد: هل ينتفع منها بوجه من الوجوه»^۲

توضیح:

۱. وسائل الشیعة؛ ج ۲۴، ص: ۱۸۴

۲. المكاسب المحرمة (للإمام الخميني)؛ ج ۱، ص: ۶۸

ممکن است «منها» را متعلق به «بشیء» بدانیم. در این صورت معنای روایت چنین می شود: «آیا از چیزی از میته می توان نفع برد؟» مطابق با این معنی، اطلاق منافع، اطلاق لا لحاظی است. ولی ممکن است «منها» متعلق به «ینتفع» باشد. در این صورت معنی چنین می شود «آیا می توان از میته به نحوی از انحاء نفع برد؟» مطابق با این معنی «اطلاق منافع» اطلاق لحاظی است.